

Megjegyzés a *Ṭūlās*, *lūg.r* és *M.rdāt*, *n.nd.r* népnév párok kapcsolatához, a kaukázusi magyarság határvidékéhez

K. TÓTH GÁBOR

Ezen dolgozat, régi és sokat vitatott téma boncolgatására hivatott íróni, nevezetten al-Bakrī és Gardīzī, a magyarságról írt fejezeteinek azon passzusairól, melyek kapcsolatba hozhatóak Ibn Rusta, al-Bakrī által leírt és a Hudūd al-^cĀlam-ban található kazár fejezetekkel. Gardīzī idevonatkozó sorai, sokak szerint a Kárpát-medencei magyarokról szólnak, al-Bakrī híradása pedig átvétel a kazár fejezetből, így a bennük szereplő népnév párok között nem lehet kapcsolat.¹ Más kutatók szerint viszont a népnevek egyeztethetőek és a földrajzi leírások egy korai magyar, kelet-európai szállásterületre vonatkoztak.² A mai tudományos állásfoglalás szerint a Gardīzī által említett *M.rdāt*-ok a morvákkal, a *n.nd.r*-ok pedig a dunai bolgárokkal lennének azonosak,³ s nincs közülük a *Ṭūlās* és a *lūg.r* népnevekhez, melyek a többi szerzőnél szerepelnek. Az alábbiakban szeretném bizonyítani, hogy a muszlim íróknál előforduló, a kazárokról és a magyarokról szóló fejezetekben szereplő népnevek *Ṭūlās* és *lūg.r* – és ezek változatai – azonosak Gardīzī által, a magyar fejezetben leírt *M.rdāt* és *n.nd.r* népnevekkel.

Források

A téma tárgyalásához nélkülözhetetlen a források rövid ismertetése, így az alábbiakban a kérdéshez kapcsolódó részleteket idézek az említett történetírók munkáiból.

Kazár fejezet

Ibn Rusta: „*A kazárok országa széles ország. Egyik oldalával egy nagy hegység szomszédos, amely legszélén, Ās és Lūgar felé száll le. Ez a hegység Tiflisz vidékéig terjed.*”⁴

Al-Bakrī: „*Ez széles ország, ezzel egyik oldala felől, nagy hegység szomszédos, amely Tiflisz vidékéig [terjed].*”⁵

¹ Kmoskó 1927, 166–167; Minorsky 1937, 321, 441; Ceglédy 1943, 112; Kristó 1996, 80.

² Marquart, 1903, 30–32; Németh 1930, 151; Halasi 1943, 71–72; Benefy 1945, 178–188; Deér 1945, 14.. Őshazaként lásd: Munkácsi 1905, 80. Levéidai szállásterületként lásd: Gombocz 1925, 373.

³ Melich János mutatott rá a Nándorfehérvár, *n.nd.r* összefüggésre (Melich 1909, 165, 367, 432). Kmoskó Mihály továbbvitte ezt a gondolatmenetet, és a dunai bolgárokkal azonosította a *n.nd.r*-okat. A *M.rwāt*-ok, szerinte a horvátok voltak (Kmoskó 1927, 166–167). *M.rwāt*-morva azonosításra lásd még: Minorsky 1937, 441; Ceglédy 1943, 112.

⁴ Kmoskó I/1, 203.

⁵ Kmoskó I/2, 253.

Hudūd al-^cĀlam: „**Tūlās és Lūgar** két vidék neve a kazárok országában. Népe harcias és sok fegyverük van.”⁶

Magyar fejezet

Al-Bakrī: „Országuk egyik határa, rüm országához csatlakozik, másik, a sivataggal **szomszédos határukon hegység van**, amelyben **A.īn (Abīn)** nevű nép száll meg. Nekik lovaik, lábasjószágaik, és szántóföldjeik vannak. Ennek a hegységnek az alsó részén, a tenger partján **Ugūna** nevű nép lakik; [K.T.G. az alánok] **ők keresztények** és az iszlámnak **Tiflisz** vidékéhez csatlakozó országaival határosak; ez Armenia első határa. Ez a hegység addig terjed, míg al-Bāb wa-l-Abwāb földjéhez nem ér, s a kazárok országához csatlakozik.”⁷

Gardīzī: „E két Ğayhūn közül az egyiket **Āt.l-nak**, a másikat **Dūbā-nak** hívják. Amikor a magyarok a folyó partján vannak, ezeket a **n.nd.r-okat** látják.

11. A **n.nd.r-ok** fölött a folyó partján **egy nagy hegység van**, és a folyó ennek a hegységnek az oldala mentén jön. A hegység mögött **van egy nép a keresztények közül**. Őket **M.rwāt-nak** hívják. Közöttük és a **n.nd.r-ok** között tíz napi járőföld van. Ők nagy lélekszámú nép. Ruházatuk emlékeztet az arabok ruházatára: turbánból, ingből és kabátból áll. Szántóföldjeik és szőlők vannak, mert vizeik a föld színén folynak. Föld alatti csatornáik nincsenek.”⁸

Mindegyik szövegrészletben két népnév szerepel, más-más alakban. Szó van egy nagy hegységről is, mely Tiflisz említése révén csak a Kaukázus lehet. A hegy lábánál lakik az *ugūna/n.ndr.* nép. A hegyen vagy a mögött lakik az *ās/a.īn/Tūlās*, azaz a *M.rwāt* nép, amely keresztény vallású.⁹

Joseph Marquart vetette fel, hogy az *ās/a.īn/Tūlās* népnév alatt az alánok (*ász*) egyik törzsét kell érteni, az *lūgar/ugūna* név mögött pedig az abkházok rejtőzködnek.¹⁰ További megállapítása volt, hogy az *ász* (alán) és *avghaz-t*

⁶ БАРТОЛЬД 1930, 32; MINORSKY 1937, 162; ZIMONYI 2005, 266.

⁷ KMOŠKÓ I/2, 256.

⁸ ZIMONYI 2005, 37.

⁹ Ezek a közös elemek, amelyek félkövér betűkkel kerültek kiemelésre.

¹⁰ Alán. Al-Bakrī: **اين** *a.īn*; Ibn Rusta; ‘Aufī; Sukru’llāh b. Sihāb: *Tūlās* (MARQUART 1903, 495; MINORSKY 1937, 456). Ās de Goeje-nél is *Tūlās* alakban szerepel (KMOŠKÓ I/1, 203. 798. j.). A *Tūl-ās* név második tagja, az *ās/ās/āz*, az alánok másik neve, régi orosz források *yas* néven szerepelnek. Juwaynī-nál **آس**, ami nagyban hasonlít Al-Bakrī névalakjához **اين** amennyiben a diakritikus pontokat elhagyjuk. Első része – de teljességében is – az Ibn Rusta-nál szereplő, nemesi, királyi törzsnévvel a **دخساس** *d.ħs-ās* névvel hozható összefüggésbe (KMOŠKÓ I/1, 216; MARQUART 1903, 164–165; MINORSKY 1937, 456).

Abkház. A Hudūd al-^cĀlam-ban: **لور** *luġ.r.*, és al-Bakrī-nál **اوغوت** *luġun.h/luġunīya* alakban szereplő népnévet, Marquart ötletesen az „l” betűből „a” betűt, az „r” betűből pedig „z” betűt hozva ki, **اوغوزيغ/اوغز** *avgāz/avgāzih*-ként, azaz abházként rekonstruálta (MARQUART, 1903, 173–176,

(abház) népnevek azonosak, a Gardīzī-nél szereplő *M.rdāt* és *n.nd.r* nevekkel.¹¹ Ezt később a kutatók, más-más módon értelmezték. Németh Gyula feltételezhetőnek tartotta, hogy a Gardīzī-nél előforduló *n.nd.r* és *m.rdāt* népnevek, az al-Bakrī-nál szereplő ász és abház népnevekkel állíthatóak párba, pont fordítva, mint ahogy azt Marquart gondolta.¹² Vladimir Minorsky elvetette a néppárok azonosságát. Az ász és abház népek szerinte a kazár fejezetből kerültek a magyar fejezetbe, a *n.nd.r* és *m.rdāt* népnevek alatt pedig a dunai-bolgárokat és a morvákat értette.¹³ Al-Bakrī tudósításának Marquart általi magyarozatát Czeglédy Károly is elfogadta,¹⁴ és általánossá vált az a nézet, hogy nincs kapcsolat Gardīzī és al-Bakrī népnevei között.

Az *ās/a.īn/Tūlās* népnevet, mint már említettem Marquart kapcsolta először az alánokhoz.¹⁵ A *Tūlās*, az Ibn Rusta-nál szereplő **دخساس** *d.ħsās*-sal, az alán vezértörzzsel hozható összefüggésbe, mely valószínűleg az alán Gyula törzsnévvel azonosítható, ahogy azt Minorsky is gondolta.¹⁶ Véleményem szerint a *d.ħsās* szóképp összefüggésben áll a Gardīzī szereplő *M.rdāt* **مردات** és a

495–496; MINORSKY 1937, 456). *Lūgar* (*lūgura*) Kmoskó szerint elírás lehet, valószínűleg az Al-Bakrī-nál szereplő uģina népnév rontott alakja (KMOSKÓ I/1, 203. 798. j.). ‘Aufī-nél *luğ.r* helyett **كوزر** *kūğ.r.*, Sukru’llāh b. Sihāb-nál: **كوزرة** *k.rğ.ra* név szerepel (MARQUART 1903, 173; MINORSKY 1937, 456).

¹¹ MARQUART 1903, 31. **نندر** *n.nd.r.* MARQUART szerint a földrajzi leírásban szereplő népnevek sorrendjét tekintve az alánokkal egyeznének meg, nevük azonban az abkházokkal hozható kapcsolatba. **نندر** *n.nd.r.*, a **لوزر** Labgaz-ból jön = **لوزر** Lauyaz. **مروات** *M.rwāt* népnév pedig romlott alakja a **تولاس** = **طولاس** *Tuwal-ās*-nak. Gardīzī felcserélhette a két népnevet (MARQUART 1903, 173, 495–496).

¹² NÉMETH 1930, 164, 172, 1.j.

¹³ MINORSKY 1937, 458–459. Zimonyi István szerint is az átvétel miatt nem képez történeti értéket al-Bakrī magyar fejezetének kaukázusi vonatkozása (ZIMONYI 2005, 266).

¹⁴ CZEGLÉDY 1943, 111–112, 114. A *n.nd.r* azonos a József kagán levelében szereplő *vnnt* néppel, azaz az onogurokkal, akiket a kazárok űztek el a Don vidékéről az Al-Duna vidékére (КОКОВЦОВ 1932, 92). A *mrdāt* népnév alatt Czeglédy szerint a morvákat kell érteni. Tehát szerinte Gardīzī a Kárpát-medencei viszonyokat írta le. A magyar fejezetben szereplő két folyónév kapcsán pedig a *Dūbā*-t a Dunával, *Āt.l*-t pedig a Donnal azonosította (korábbi szállásterületek folyói). A forrást, József kagán levelét lásd: КОКОВЦОВ 1932, 92; SHLOMO – KOMORÓCZY 2003, 96. *Dūbā*-t a Kubánnal, *Āt.l*-t pedig a Donnal azonosította Marquart és Melich is (MARQUART 1903, 30–32, 162; MELICH 1926, 346–348; MELICH 1928, 85).

¹⁵ MARQUART 1903, 164, 496.

¹⁶ MINORSKY 1937, 456. „Az *allān(ok)* négy törzsből állnak. A nemesek *s* a király *d.ħsās* [K.T.G. *értsd* Gyulas/Gyula,] nevű törzshöz tartoznak.” (KMOSKÓ I/1, 216). A *dħs* mássalhangzók között nincs magánhangzó, Ibn Rusta így próbálta visszaadni a „gy” hangot, ami az arab betűkészletből hiányzik. Ezt követően van egy magánhangzó és a Minorsky által „ā”-nak tartott jel „l” betű lesz, ezt követi megint egy magánhangzó és végül az „s” betű zárja a szót, mely lehet „t” betű is. A záró mássalhangzót tekintve vö.: a Hudūd al-‘Ālam magyar fejezetében szereplő *h.l.t* **خات** = Gyula (ZIMONYI 2005, 43, 91, 94) és a DAI-ban szereplő *γwāč* = Yila/Gyila = Gyula (DAI, 178–179) név végződéseit. Távoli párhuzamként, Δούλας alakban, szarmata tulajdonnévként fordul elő (GYÖRFFY 1993, 14).

Hudūd al-^cĀlam található *M.rwāt* مروات¹⁷ népnévvel is. *M.rdās* مردات > *M.rwās* مرواث > *Dzul.s* ضرواث.¹⁸ Ez utóbbi írásképp, a *M.rdāt*/*M.rwāt* népnév eredetije, hangtanilag nagyban hasonlít a *d.hsās*, helyesen *dhs.l.s* névhez. Tehát az Ibn Rusta-nál szereplő név és a Gardīzī-nél található *M.rdāt* név közé egyenlőségjelet lehet tenni.¹⁹

Földrajzi elhelyezkedésük alapján sem tehető ez a nép (*M.rwāt*/*Dzul.s*) Közép-Európába. A Hudūd al-^cĀlām *M.rwāt* fejezete is ez ellen szól: „Tőle keletre néhány hegy és a kazár-besenyők egy része van, tőle délre a kazár-besenyők egy része és Gurz-tenger van; tőle nyugatra a Gurz-tenger egy része és Belső-Bulgār van; tőle északra Belső-Bulgār egy része és *W.n.nd.r* hegység van. Keresztények és két nyelven beszélnek: arabul(?) és rümül. Ruházatuk emlékeztet az arabok ruházatára.”²⁰

A földrajzi leírás főbb visszasságai – amennyiben ezeket a morvákra akarjuk vonatkoztatni – a következők: 1. A Gurz-tenger (Fekete-tenger) a morvától nem délre és nyugatra van, hanem keletre található. 2. A dunai-bolgárok a morvától nem északra és nyugatra helyezkedtek el, hanem keletre. 3. A morvák valószínűleg nem beszéltek arabul és nem öltözködtek arab viseletbe. Ha a *M.rwāt* népet azonosnak vesszük a kaukázusi alánokkal, akkor sokkal tisztább lesz a kép. Az alánoktól nyugatra és délre található a Fekete-tenger, Gurz-tenger. Nyugatra és északra találhatóak tőlük Magna-Bulgária onogurjai, ebből eredhet a *W.n.nd.r* hegység neve is.

A *lūgar* népnévet Marquart az abkházokkal hozta kapcsolatba, akik a Kaukázus dél-nyugati lábánál éltek. Ő úgy gondolta, hogy az Ibn Rusta-nál és a Hudūd al-^cĀlam-ban szereplő népnévek sorrendjét Gardīzī felcserélte, ezért a *n.nd.r* nevet az abházból, a *M.rwāt* népnévet pedig a *Tuwal-Ās*-ból vezette le.²¹ Az abház megközelítés a *lūgar*-okra és a *n.nd.r*-okra vonatkozóan azonban téves, bármennyire is tetszetős. Igaz ugyan, hogy a *n.nd.r*-ok, a *lūgar*-okkal azonosak, viszont nem abházok, hanem onogurok. Ibn Rusta لوغر *luḡur*²² népnéve előtt van egy és (wa) kötőszó²³ mely eredetileg szerves része volt a szónak. Egybe olvasva ولوغر *u.luḡ.r* népnévet kapjuk melynek eredeti alakja

¹⁷ MARQUART 1903, 172, 495.

¹⁸ A szó eleji „d” betű hasonlít az „m” betűre, a „z” betű pedig csak egy diakritikus ponttal különbözik a *M.rwās* név „r” betűjétől, a többi betű azonos, eltekintve egy diakritikus ponttól mely miatt a szó végén álló „t” betűből „s” lesz.

¹⁹ MARQUART írásképpileg a *Tuwal-Ās* névből eredeztette a *M.rwāt* népnévet, bár ez egy kicsit erőltetett, de jól sejtette, hogy a két név egy népet jelöl (MARQUART 1903, 496). Sokkal „elegánsabb” a *d.hsās* alakból levezetni.

²⁰ БАРТОЛЬД 1930, 31; ZIMONYI 2005, 43.

²¹ MARQUART 1903, 496.

²² Hudūd al-^cĀlām-ban szintén a لوغر szóképp szerepel, míg Al-Bakrī-nál egy romlott alak látható, اوغونه alakban (MARQUART 1903, 173, 176, 495).

²³ K MOSKÓ I/1 203, 798. j.

ونوغر *unug.r=onogur* volt.²⁴ Jó demonstrálható ez az onogundur népnév szóképével is: الغندر *Ulughundur*²⁵ > انغندر = onogundur. Mindkét eredeti alak teljesen összeegyeztethető a bizánci forrásokban található Οὐννογούρουι és Ονογουνδούρουι népr nevekkal.²⁶

Gardizī fejezete a fentiek értelmében világossá válik. „E két Ğayhūn közül az egyiket Āt.l-nak (**Don**), a másikat Dūbā-nak (**Kubánnak**) hívják.²⁷ Amikor a magyarok a folyó partján vannak, ezeket a n.nd.r-okat (**Magna-Bulgária onogurjait**) látják. A n.nd.r-ok (**onogurok**) fölött a folyó partján (**Kubán**) egy nagy hegység van (**Kaukázus**), és a folyó ennek a hegységnek az oldala mentén jön. A hegység mögött van egy nép a keresztények közül. Őket M.rwāt-nak (**Dzul.s-nak/Gyulá(s)nak**) hívják. Közöttük és a n.nd.r-ok (**onogurok**) között tíz napi járóföld van. Ők nagy lélekszámú nép. Ruházatuk emlékeztet az arabok ruházatára: turbánból, ingből és kabátból áll. Szántóföldjeik és szőlők vannak, mert vizeik a föld színén folynak. Föld alatti csatornáik nincsenek.”²⁸

A földrajzi leírás ellenőrzéséhez csak a térképre kell nézni. A Magna-Bulgáriában maradt onogurok vidékén folyik többek között a Kubán is (kubáni-bolgárok),²⁹ a Kaukázus észak-nyugati lejtőin lefelé. Ettől délre, a hegyekben éltek az alánok. Erről a földrajzi területről kiindulva az arab népek viszonylagos közelsége révén, az alánok átvehették azok öltözködési szokásait. Gardizī Barthold-féle kiadásában még arról is szó van, hogy a *M.rwāt* nép kereskedik az arabokkal.³⁰ Ez az adat is csak megerősíti, hogy nem a Kárpát-medencei magyaroktól délre lakó morvákról szól ez a leírás, hanem egy kaukázusi népről, az alánokról.³¹

A muszlim források által ábrázolt földrajzi viszonyok tükörkép szilánkjai, tőlük teljesen különálló forráscsoportban, krónikáinkban is megtalálhatóak. Kézai Simon: „Letelepedvén tehát a maeotisi ingoványok közé, ki sem mozdultak onnan öt évig. A hatodik évben kikalandoztak, s egy pusztá helyen

²⁴ Ennél a szóképnél az „n” betűnek a diakritikus pontja elfolyt és „l” betűvé válva szövegromlást idézett elő. ‘Aufi és Sukru’llāh b. Sihāb كوغر *kūg.r.*, és كوغره *k.r.g.ra.*, alakban őrizték meg لوغر *luğ.r* népvét. Ez lehet egy elírt névalak is amennyiben az „l” betű „k” mássalhangzóvá vált. Alternatív esetben a Don vidéki bolgárok is takarhatja, jelesen a karaogur, fekete ogur népnév muszlim átirásaként. A fekete ogurok lakhelye szintén az Azovi-tenger és a Kubán folyó környékén, Magna-Bulgáriában keresendő. Magna Bulgáriával kapcsolatban vö.: MORAVCSIK 1930, 30; RÓNA-TAS 2001, 67–87. A DAI idevonatkozó forrásait lásd: DAI, 64–65, 186–187.

²⁵ MINORSKY 1937, 466.

²⁶ MORAVCSIK 1930, 12, 21.

²⁷ Āt.l, Dūbā folyónevek azonosításának összefoglalóját lásd: BENEFY 1945, 181–182. Dūbā azonosítása a Kubán folyóval: MARQUART 1903, 30–32.

²⁸ ZIMONYI 2005, 37.

²⁹ PAULIK 2001, 45; 56, 42. j.

³⁰ БАРТОЛЬД 1930, 31, 2. j.

³¹ Bátmennyire is frapáns elmélet a Dūbā-t a Dunával azonosítani, a n.nd.r-okat pedig a Kárpát-medencei magyaroktól délre lakó dunai-bolgárokkal, – akiket a magyarok látnak a folyó túloldalán – a fentiek tükrében ez nem tartható fent tovább. A n.nd.r-ok alatt nem a dunai-bolgárokat, hanem a Kubán vidékén maradt onogur-bolgárokat kell érteni. A n.nd.r-ok dunai-bolgárokkal való azonosítására lásd: KMOSKÓ 1927, 165–167.

véletlenül Belár fiainak férjeik nélkül otthon maradt feleségeire s gyermekeire bukkantak. Kiket is vagyonestul sebesen vágatva elragadtak a maeotisi ingoványok közé. Történetesen az alánok fejedelmének, Dulának két leányát is elfogták a gyermekek között; ezek egyikét Hunor, másikat Magyar vette feleségül.”³²

A maeotisi ingoványok alatt a Don-Kubán közti szállásterület emléke maradt fenn. Belár név mögött a bolgárok rejtőznek, a Dula név azonosítása a Gyulával szintén egyértelmű.³³ Az, hogy a két különálló forráscsoport, ugyanazon képet tárja elénk, bizonyíték ezen leírások valóságartalmára.

Ezek tükrében tehát összefoglalva a következőket állapíthatjuk meg. Az *ās/a.īn/Ṭūlās* (Ibn Rusta, al-Bakrī, Hudūd al-‘Ālam) népnevek, Gardīzī *M.rdāt*-jaival azonosak, ahogy ezt már – legalább is a névalak alapján – Marquart is feltételezte. Ez utóbbi népnév, pontosítva törzsnév a *Dzul.s, Gyula(s)*, alán vezető törzset rejti magában. *Lūgar/lūg.r/uḡūna/k.r.ḡ.r.*, nevek pedig a *n.nd.r*-okkal, az onogurokkal azonosak és nem az abházokkal. Marquart javára írandó, hogy észrevette a nevek felcserélődését Gardīzī-nél, de mellékvágányra futatta a kutatást, a *lūgar*-ok, abházokkal való azonosításával.

A magyar őstörténeti kutatásokat érintve, elmondható, hogy igenis van történeti alapja, al-Bakrī magyar fejezetének, hiszen mint láttuk, a *M.rwāt*-ok nem lehetnek azonosak a morvákkel, csak az alánok vezető törzsével, akik a Kaukázusban, annak is a nyugati felén éltek. A *n.nd.r*-ok pedig csak a hegy lábánál, a Kubán folyó mentén élő bolgárok lehetnek, és a Kubán volt az a folyó, ahonnan a magyarok a szemközti oldalon látták ezeket a bolgárokat.³⁴

A népnevek és a földrajzi leírások tisztázását követően, még mindig fennáll az a lehetőség, hogy e két muszlim szerző a kazár fejezetből másolta át a leírást (ez Kézai híradását figyelembe véve nehezen elfogadható), ahogy ezt Minorsky gondolta.³⁵ Ebben az esetben azonban meg kellene magyarázni, hogy a magyar fejezetekben található, kiegészítő adatok a kazárookra vonatkozólag miért nem szerepelnek egyik szerzőnél sem. Értem ezalatt a két folyónevet, a magyarokat és a *n.nd.r*-okat elválasztó folyó leírását, a keresztény, *M.rwāt* alánok említését, akik arab ruházatot viselnek, illetve ezek távolságát a *n.nd.r*-októl. Ez mind olyan adat, mely a kazárokról szóló leírások egyikében sem szerepel. A kazár fejezetből legfeljebb a két népnevet és a nagy hegységet, a Kaukázust ültethették át a magyar fejezetbe a muszlim szerzők. A többi elemet nem a kazár fejezetből emelték át, hanem ezek eredetileg is benne voltak a magyar fejezetben, tehát hitelesnek kell azt tartanunk.

³² MEH, 172; Belar/Dulac: SRH I. 145; Bereka/Dule: SRH I. 251; Wereta/Dule: SRH II.15.

³³ NÉMETH 1991, 214, 230.

³⁴ BENDEFY 1945, 181–188; DEÉR 1945, 14.

³⁵ MINORSKY 1937, 456.

Irodalom

- БАРТОЛЬД 1930 = Бартольд, В.: *Худуд ал-Алем, Рукопись Туманского с введением и указателем*. Ленинград 1930. (BARTOL'D 1930 = Bartol'd, V.: *Hudud al-Alem, Rukopis' Tumanskogo s vvedeniem i ukazatelem*. Leningrad 1930.)
- BENDEFY 1945 = Bendefy L.: *A magyarság és a középkelet*. Budapest 1945.
- BOROS 1980 = Boros J.: *A kaukázus – a népek hegye*. Budapest 1980.
- CZEGLÉDY 1943 = Czeglédy K.: A magyarság déloroszországban. In: Ligeti L. (szerk.): *A magyarság őstörténete*. Budapest 1943, 100–122.
- DEÉR 1945 = Deér J.: A IX. századi magyar történet időrendjéhez. *Századok* LXXIX–LXXX (1945) 3–20.
- FODOR 1975 = Fodor I.: *Verecke híres útján...* Budapest 1975.
- GOMBOCZ 1925 = Gombocz Z.: Életföldrajz és a magyar őshaza. *Természettudományi Közlöny* 57 (1925) 369–374.
- GYÖRFFY 1993 = Györffy Gy.: *Kronikáink és a magyar őstörténet*. Budapest 1993.
- HALASI 1943 = Halasi K. T.: A magyarság kaukázusi története. In: Ligeti L. (szerk.): *A magyarság őstörténete*. Budapest 1943, 71–99.
- KMOSKÓ 1927 = Kmoskó M.: Gardízi a törökökről. *Századok* LXI (1927) 149–171.
- КОКОВЦОВ 1932 = Коковцов П. К.: *Еврейско-хазарская переписка в X веке*. Ленинград 1932. (КОКОВЦОВ 1932 = Kokovcov P. K.: *Evrejsko-hazarskaja pereписка v X. veke*. Leningrad 1932.)
- KRISTÓ 1980 = Kristó Gy.: *Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig*. Budapest 1980.
- LIGETI 1986 = Ligeti L.: *A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban*. Budapest 1986.
- MARQUART 1903 = Marquart, J.: *Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge*. Leipzig 1903.
- MELICH 1926 = Melich J.: , Etél. *Magyar Nyelv* XXII (1926) 346–348.
- MELICH 1928 = Melich J.: *Duba = Duna? Magyar Nyelv* XXIV (1928) 84–88.
- MINORSKY 1937 = Minorsky, V.: *Hudūd al-^cĀlam The Regions of the World. A Persian geography* 372 A. H. 982 A. D. Translated and explained by V. Minorsky. GMS XI. London 1937.

- MINORSKY 1958 = Minorsky, V.: *A History of Sharvān and Darband in the 10th–11th centuries*. Cambridge 1958.
- MORAVCSIK 1930 = Moravcsik Gy.: Az onogurok történetéhez. *Magyar Nyelv* 26 (1930) 4–18; 89–109.
- MUNKÁCSI 1905 = Munkácsi B.: A magyar őshaza kérdése. *Ethnographia* XVI (1905) 65–87.
- NÉMETH 1930 (1991) = Németh Gy.: *A honfoglaló magyarság kialakulása*. Budapest 1930 (1991).
- PAULIK 2001 = Paulik Á.: „A világ bemutatása”. Egy 7. századi örmény földrajz a steppe népeiről. In: Róna-Tas A. (szerk.): *Források a korai magyar történelem ismeretéhez*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 16. Budapest 2001, 28–68.
- RÓNA-TAS 2001 = Róna-Tas A.: Hol volt Kuvrat Bulgáriája? In: Felföldi Sz. (szerk.): *Nomád népvándorlások, magyar honfoglalás*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 15.] Budapest 2001, 67–87.
- SHLOMO – KOMORÓCZY 2003 = Shlomo S. J. – Komoróczy G.: *Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig*. Budapest 2003.
- VÁSÁRY 2003 = Vásáry I.: *A régi Belső-Ázsia története*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 19.] Budapest 2003.
- ZIMONYI 2005 = Zimonyi I.: *Muszlim források a honfoglalás előtti magyarokról. A Ğayhānī-hagyomány magyar fejezete*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 22.] Budapest 2005.

Rövidítések jegyzéke

- DAI = Bíborbanszületett Konstantín: *A birodalom kormányzása*. A görög szöveget kiadta és magyarra fordította: Moravcsik Gyula. Budapest 1950.
- KMOSKÓ I/1 = Kmoskó M. *Mohamedán írók a steppe népeiről. Földrajzi irodalom*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 10.] Budapest 1997.
- KMOSKÓ I/2 = Kmoskó M. *Mohamedán írók a steppe népeiről. Földrajzi irodalom*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 13.] Budapest 2000.
- KMOSKÓ I/3 = Kmoskó M. *Mohamedán írók a steppe népeiről. Földrajzi irodalom*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 23.] Budapest 2007.
- MEH = Györffy Gy. (szerk.): *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról*. Budapest 2002.

SRH I = Emericus Szentpétery (Ed.): *Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I*. Budapest 1937.

SRH II = Emericus Szentpétery (Ed.): *Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum II*. Budapest 1938.

Обратите внимание на Тулас, луг.р, и М.рдат, н.нд.р популярное имя в связи с пары, венгерские приграничных регионов Кавказа

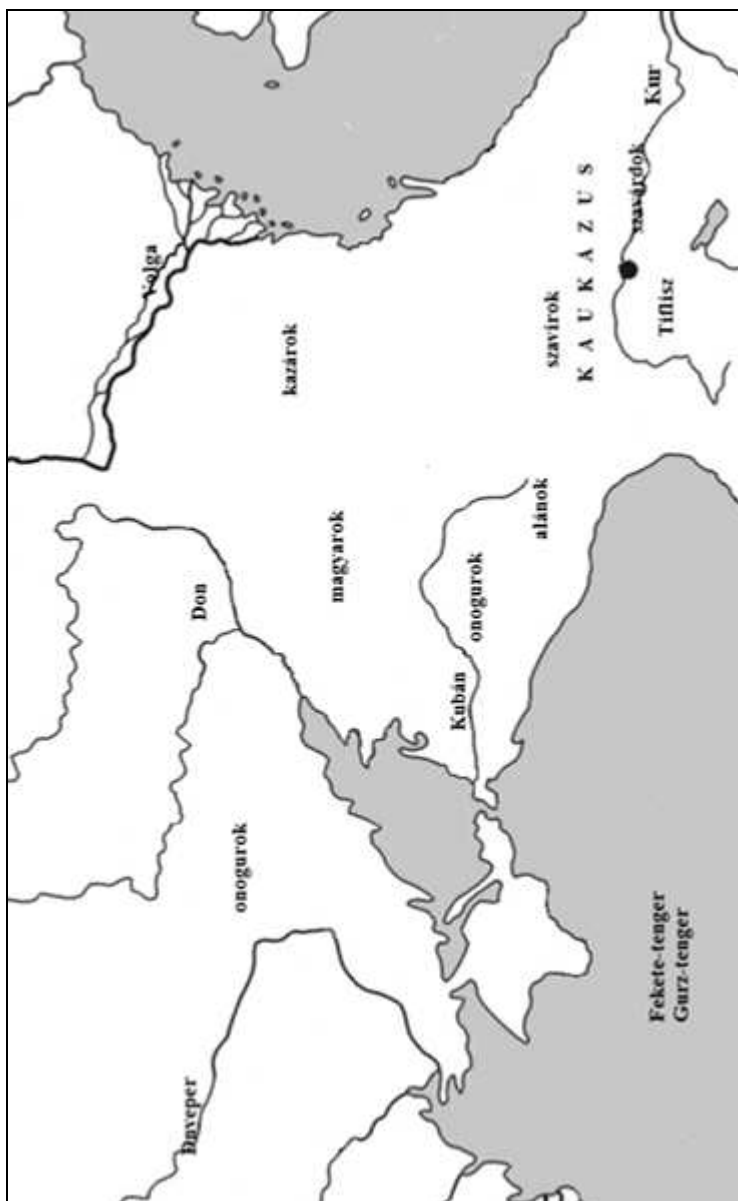
ГАБОР К. ТОТХ

В этой статье, старый и наиболее обсуждаемой темой анализа предназначена для записи, *nevezetten* аль-Бакр и Гардизи, в венгерской нации пишет главы, какие главы Хазар описанные в контакт помещен был найден Ибн Руста аль-Бакри и Худуд ал-Алам. Гардизи соответствующие строки Карпатского бассейна, по мнению многих венгров говорят, аль-Бакри отчетности присоединения не может быть среди хазарских разделах, так что люди в своих контактных пар имя (K. Czeglédy, M. Kmoskó, V. Minorsky, I. Zimonyi). С другой стороны, исследователи сказал, что люди, несовместимые имена и географические описания ранней венгерском, Европейский расположение Восточная обеспокоен. (J. Marquart, L. Bendefy). Основываясь на современных научных разрешение, *М.рдат*-ы же, как моравский, *н.нд.р*-ы, что они были так же, как болгарский Дунай, которые не связаны с *Туласи* и *луг.р*-ы популярных имен, которые другие авторы включенных. В диссертации я доказать, что в мусульманских писателей, происходящих главы по хазар и венгров и имена людей *Туласи* и *луг.р*-ы – и эти изменения – по той же Гардизи и *М.рдат*, *н.нд.р* имена, описанные в разделе Венгрии.

Ас/а.ин/Тулас (Ибн Руста, аль-Бакри, Худуд ал-Алам) имена людей, Гардизи *М.рдат*-ский основы, так же, как это было – Marquart также рассматривает – по крайней мере, на основании формы имени. Последнее название популярен, указав имя *Дзул.с* племени, *Дьюла(с)*, алан скрыть ведущую напряжение. *Лугар/луг.р/угуна/к.р..г.р*, имена и *н.нд.р*, с оногуры идентифицировать и не абхазы, а Марквартом думал.

Несмотря на венгерской доисторического исследования, мы можем сказать, что да, есть историческая основа, аль-Бакри Венгерский Глава. Причина не *М.рват*- с моравский может быть такой же, только ведущий штамм алан, жившего на Кавказе, в западной части. *Н.нд.р*-ы, только нога горы, проживающих вдоль реки Кубань болгар были и в реке Кубань, откуда венгры видели их на противоположной стороне болгар.

Разделы хазарские до двух человек во имя великих гор Кавказа можно сделать в Венгрии главе мусульманских авторов. Другие элементы не будут приняты по разделам хазар, но они были первоначально включены в Венгрии главе, так что вы должны держать доверия.



1. kép: A Kaukázustól északra élő népek a IX. század első felében